

Ajak

Története:

A megye egyik legrégebbi települése, neve személynévből származik. A borsovai várispánság területén feküdt, első említése 1270-72-ből származik, az 1322-ből való adat várbirtok voltát valószínűsíti. IV. László mint királyra szállott birtokot a Balog-Semjén nb. Mihálynak adományozta, de 1299-ben felét már a Gut-Keled nemzetség birtokolja. 1315 óta a Gut-Keled nb. Váradi család birtoka, ekkor már osztódás révén kialakult Kisajak falu is mellette, -ahol később Ajakinak nevezett család volt a birtokos.

A falu a XVI. században népes hely, 1556-ban 22 tizedfizető jobbágy lakott benne. A következő évtizedekben még népesebb, a század végén, 1588-ban Szakolyi Miklósnak 14 portáján kb. 55 jobbágy, 1623-ban Nyári Pál özvegyének 35, az újbirtokosként feltűnő Melith Péternek pedig 24 jobbágya élt a faluban. Nagyvárad eleste (1660) után, 1681-ben kénytelen volt a töröknek behódolni.

A századvég háborús éveiben népessége csökkent. 1720-ban csupán 14 lakott telke volt.

Az 1831. évi kolerajárványban lakóinak mintegy negyede pusztult el. 1839-ben 2360 lélek lakott a faluban, a jobbágyfelszabadításkor a korábban birtokos Esterházy és Ormos családok mellett a Cóbel, Detrik és Szögyény családok voltak a nagyobb birtokosok.

1870-ben 226 háza, 1572 lakosa és 4537 holdnyi határa volt, 1900-ban 233 házban 1506 lélek élt 3520 holdon.

Ajak jellege:

Szalagtelkes, többutcás nagyközség a Nyírség szélén. Határának északi fele a Rétközben terül el. Fő utcája (Rákóczi u.) a faluközpontnak számító Piac tértől (Szabadság tér) kelet felé, a Berencsi út (Petőfi u.) nyugat felé s a Karászi út (Ady E. u.) dél felé halad. A falu négy részből áll. A Fő utca keleti felét Nagyajaknak vagy Magyarvégnek, nyugati felét Faluderéknek, az innen délre fekvő részt Kisajaknak, a Piac tértől északnyugatra fekvő területet pedig Tótvégnek nevezik.

A múlt században ide települt hevesi dohánykertészek (kukások) jellegzetes népviseletükkel színesítették a falu etnikai képét. Az ajakiak úgynevezett lakatosruhájából és a hevesiek népviseletéből ötvöződött ajaki népi viselet sokszoknyás, testre simuló blúzzal, a nyak körül három-négy gallérral. Legrégebbi műemléke a 13. századi egyhajós, döngölt agyagpadlójú, román stílusú református templom, ami a régi Ajak település egykori mközpontjában áll. Ennek egy része 1641-ben a török átvonulása alatt elpusztult. A tornyot és a

sekrestyét a XIX.században építették hozzá. A település 700 éves fennállásánál alkalmából felállított emlékmű a műemlék templom mellett található.

A templom szentélye eredetileg dongaboltozatos volt.Az előtérben újabb korifaragott oszlopokkal alátámasztott karzat található.

Említésre érdemes a templom felszerelése közül az ón kanna.úrvacsorapohár,kenyérosztó és a kehelyfedő tányér.

Ajak népi építésze:

A lakóház:

Általában három osztásúak, oldaltornácosak,a konyhából(ill. ennek előtéréből, a pitvarból) nyílik az utcai szoba és a hátsó szoba. A konyha hátsó részéből, a fűstházból fűtötték a szobabeli csonkakúpszerű (búbos)kemencvét. Minden helyiség földpadozatos. A falazat korábban döngölt földből, a századfordulótól vályogból készült. A házakat zsupszalmával vagy náddal fedték. A tetőzet az utca felől csonkakontyos, az oromfal vályogból rakott vagy deszkaoromfalas. Jellemző az utcai falazatot védő, ferdén elhelyezett deszkalap(vízvető) alkalmazása.

A helyi lakóházak egy része erősen különbözik a többitől abban, hogy az utcai rövid homlokzaton 70-80 cm-re kiugrik az oromfal, s a csonkakonty nádhéjazata is előre hajol. Ez az építészeti megoldás az ún. üszökös palóházakkal való rokonságra utal.

Előfordul,hogy a kinyúló gerendákat oszlopokkal támasztják alá, s ezáltal a ház oromtornácos jelleget vesz fel.

A külső falakat fehérre meszelik, alábazatot szürkére vagy sötétkékre festik. A századforduló óta a tornácoszlopokat téglából vagy vályogból rakott oszlopok (külábak) váltják fel.

Több házat L alakúvá bővítettek. A falazott oszlopok a ház kismemesi voltával hivalkodnak.Ajakon egy ideig szokás volt a pitvarok cifrázása.

Gazdasági épületek:

Az istálló vert-vagy vályogfalas, nyeregtetős épület, mely ólra és kamrára tagolódik, s többnyire a házzal egy fedél alatt található. A disznóól akácfa karókból tengericsutka fedéssel készül, melyhez kifutó karám is tartozik.

KOSSUTH U. 22.Lakóház:

szoba+konyha+szoba elrendezésű, oldaltornácos, vertfalú, kiugró deszkaoromfalú, csonkakontyos, cserépfedeles ház.1895 körül épült. A konyha szabadkéményes, innen fűtik a hátsó szoba szögletes kemencéjét.

RÁKÓCZI U.Lakóház:

Szoba+konyha+szoba+kamra alaprajzú, vályogfalas, kiugró deszkaoromfalú, csonkakontyos, palafedeles ház.1895 körül épült. A kamra alatt pince van.A ház végéhez az 1930-as évek elején istállót építettek, melyet cseréppel fedtek. A konyhában 1960-ig szabadkéményvolt, innen fűtötték a hátsó szoba kemencéjét.

Készítette: Bálint Mariann

Rajz-vizuális kommunikáció

3. évfolyam